

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 38.053.014
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили, доктору
наук з державного управління, професору
Ємельянову Володимиру Михайловичу

РЕЦЕНЗІЯ

доктора наук з державного управління, професора кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна **Андріяш Вікторії Іванівни** на дисертаційну роботу здобувача наукового ступеня доктора філософії **Суслова Миколи Миколайовича** на тему: «Механізми здійснення локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування.

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Обрана дисертантом тема дисертаційної роботи є актуальною враховуючи те, що в умовах євроінтеграції України з одного боку відбувається поширення участі України в європейських справах, що сприяє прискоренню науково-технічного прогресу; з іншого, уніфікація життя підсилює небезпеку втрати історично сформованої національної своєрідності й унікальності. В таких умовах саме реформа децентралізації дозволяє зберегти унікальні особливості місцевих локальних соціумів, вирішити локальні проблеми, які мають важливе значення для єдності й цілісності України, як держави. В підсумку, саме від ефективної роботи інституту місцевого самоврядування, залежить спроможність об'єднаних громад.

Проблема локальної ідентичності носить цілком практичний характер – мова йде не лише про формування громади як єдиної спільноти чи консолідованого колективу, мова йде в першу чергу про спроможність територіальної громади, про рівень її економічного розвитку, про ефективність управління тощо. Тобто локальна ідентичність здатна допомогти у вирішенні багатьох питань місцевого управління. Зокрема, консолідувати колектив громади, сформувати саму громаду як активного гравця у вирішенні справ

місцевого значення, партнера для органів місцевого самоврядування, який може нести відповідальність за свою діяльність та прийняті рішення.

Формування локальної ідентичності в процесі становлення ОТГ є одним з важливих напрямків сучасної науки державного управління. Попри значну кількість наукових розробок, проблема формування локальної ідентичності, як форми становлення місцевого співтовариства, визначення найбільш значимих факторів, механізмів локальної ідентичності, повною мірою не досліджувалась, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Слід погодитись з позицією автора, що проблема систематизації досліджень різних напрямків локальної ідентичності, говорять про необхідність подальшого їхнього теоретичного аналізу, що включає визначення нормативно-правової бази локальної ідентичності ОТГ, розширення понятійного апарату, визначення шляхів підвищення ефективності, механізмів впровадження на локальному рівні. Відповідно, вищезазначені теоретико-методологічні проблеми свідчать про підвищену актуальність, науково-теоретичну і практичну цінність рецензованого дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Аналіз дисертації та публікацій М.М. Суслова дають змогу зробити висновок про те, що наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, базуються на науково-теоретичних працях вчених – представників, насамперед, науки публічного управління та адміністрування. Отже, можна констатувати, що ступінь обґрунтованості висновків і рекомендацій дослідження Суслова Миколи Миколайовича підтверджується системним аналізом теоретичного матеріалу; виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваних систем; послідовністю і логічністю викладу матеріалу, відповідністю здобутих наукових результатів поставленій у роботі меті та завданням дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування механізмів здійснення локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади та формулювання практичних рекомендацій щодо

удосконалення цього процесу в практиці державного управління в Україні. Зі сформульованої мети вбачається намір дисертанта проаналізувати та узагальнити теоретико-методологічні підходи до проблематики формування локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад, визначити роль локальної ідентичності у формуванні об'єднаних територіальних громад у процесі децентралізації влади, розкрити нормативно-правові механізми реалізації політики локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад та запропонувати напрями удосконалення управління комунікаційним процесом ОТГ як чинник стимулювання локальної ідентичності громади.

Методологічною основою дослідження виступає сукупність наступних методів наукового пізнання: діалектичний (як базовий метод наукового пізнання), метод системного аналізу, формально-логічний, функціональний, історичний методи, метод сходження від абстрактного до конкретного, метод порівняння. Робота ґрунтується на діалектичному підході до пізнання державно-управлінських та суспільно-соціальних явищ. Також в роботі використані: метод системного аналізу, який дав змогу узагальнити наукові концепції, розробки та пропозиції провідних вітчизняних і зарубіжних учених щодо локальної ідентичності на різних рівнях функціонування; формально-логічний метод для визначення сутності поняття «локальна ідентичність» та його типології; історичний метод дозволив охарактеризувати як європейський досвід формування локальної ідентичності в громадах, так і показати формування та розвиток ОТГ в Україні у історичному розрізі; компаративний метод використаний при здійсненні порівняння комунікаційних стратегій ОТГ Миколаївської області; метод документального аналізу застосований при визначенні недоліків нормативно-правового забезпечення реалізації політики локальної ідентичності ОТГ; метод експертного інтерв'ю – використаний при проведенні дослідження щодо локальної ідентичності громад Миколаївської області; графічні й табличні методи використовувалися для наочної презентації статистичного матеріалу, візуалізації отриманих результатів дослідження. Для обробки даних застосовувалися прикладні програмні продукти, такі як MS Excel.

Застосування цих та інших методів наукового пізнання гарантувало достовірність та об'єктивність дослідження.

У рецензованій дисертації дотриманий баланс розкриття усіх наукових поглядів в межах обраного напрямку. Дисертація базується на джерельній базі, до якої включені наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а також національні та зарубіжні нормативно-правові акти, результати соціологічних досліджень отримані дисертантом під час проведення анкетування представників територіальних громад Миколаївської області. Викладені у розділах основної частини роботи положення, переконують у тому, що відповідні питання важливі з науково-теоретичної та практичної точок зору і є недостатньо вивченими у науці публічного управління.

Положення, висновки та пропозиції, що виносяться здобувачем на захист, додатково висвітлюють знані у науці положення та сприяють продовженню і поглибленню досліджень механізмів формування локальної ідентичності в об'єднаних територіальних громадах у процесі децентралізації та пропозицій щодо удосконалення локальної ідентичності ОТГ в практиці публічного управління в Україні.

Достовірність та новизна отриманих результатів. Достовірність отриманих результатів дисертаційного дослідження підтверджена їх методологічною обґрунтованістю, використанням теоретичного та практичного доробку за проблематикою роботи. Наукова новизна одержаних результатів відображена в наступних результатах:

– *вперше*, розроблено та запропоновано комплексний програмно-цільовий підхід щодо запровадження локальної ідентичності територіальної громади за допомогою інтегративного впливу таких механізмів: самоідентифікації (через мову, традиції, що підтримуються місцевою спільнотою, соціальний, культурний досвід, систему освіти); соціальної інституціоналізації (перетворення соціальних намірів у норму та формування відповідних правил співіснування, ідентифікуючи індивіда з певною соціальною спільнотою (місцевим співтовариством); структуризації місцевої спільноти (місцева еліта: культурні діячі, освітяни, представники громадських рухів,

управлінці, що уповноважені приймати рішення та реалізовувати спільні інтереси місцевої спільноти, що здатні її об'єднати); місцевого самовизначення (історичні, культурні, побудові, етнічні особливості, що формують узагальнений образ представника даного місцевого співтовариства).

Удосконалено:

- методичні положення щодо оцінювання ефективності комунікаційних стратегій в громадах як інструмента консолідації суспільства до вирішення питань місцевого значення та забезпечення оперативного інформаційного зв'язку із громадянами у період кризи на основі уточнення критеріальних компонентів, які включають *якісні* (участь громадян у місцевих заходах, створення нових підприємств та відновлення існуючих, створення рекреаційних зон підвищення якості життя населення, зменшення рівня локальної міграції, наявність молодіжного потенціалу в громаді, зростання відсотку молоді в громадах) та *кількісні* (моніторинг громадської думки, доходи місцевого бюджету, відсоток бізнесу, вимірювання рівня забрудненості водоймищ, повітря, відсоток комунальної інфраструктури, рівень народжуваності, відсоток молоді, рівень надання соціальних послуг) показники;

- підходи щодо визначення рівня локальної ідентичності в громадах від найнижчого (ототожнення людини із певною територією) до найвищого (передбачає відчуття приналежності індивіда до соціально активної спільноти) на основі ідентифікації локальної ідентичності у таких площинах: *номінальна* – індивід чи група індивідів вирізняє себе із загального соціуму і починає ототожнюватися з певною спільнотою, яка проживає на території відповідної громади та *реальна* – індивід добровільно проявляє соціальну активність на користь своєї місцевої спільноти на основні загальноприйнятих цінностей та інтересів.

Дістали подальшого розвитку:

- понятійне-категорійний апарат науки публічного управління шляхом уточнення таких понять, як «*локальна ідентичність*» (стан індивіда, що ґрунтується на відчутті ним особистої тотожності з територією громади, конкретною місцевістю (село, селище, місто), інструмент консолідації місцевого

співтовариства, його ціннісно-культурний потенціал, базова основа для формування спроможної об'єднаної територіальної громади); «*територіальна ідентичність*» (обожнювання індивіда себе з територію, місцем народження/проживання), «*регіональна ідентичність*» (відчуття індивідом приналежності до певної регіональної спільноти), «ідентифікація» (визначення індивідом, своєї ролі та місця в соціумі (співтоваристві, суспільстві) в процесі взаємозв'язку з іншими членами співтовариства); «*формування локальної ідентичності*» (діяльність місцевих акторів (представників місцевої влади, політичних партій, депутатів, громадських діячів, представників науки та культури) спрямована на побудову групової поведінки, збереження культури й традицій в громаді, формування довіри один до одного та владних інститутів;

- обґрунтування механізмів конструювання локальної ідентичності, що дозволяють забезпечити локальну соціальну уніфікацію членів місцевої спільноти: територіальний маркетинг; брендинг громади; соціальна політика; символічна політика; місцевий патріотизм;

- підходи що мають принципове методологічне значення для розуміння концепту локальної ідентичності: примордіалістський (примордіалізм), есенціалістський (есенціалізм), інтерналістський та екстерналістський, інструменталістський (інструменталізм), конструктивістський (конструктивізм).

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений науковий підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних питань щодо формування локальної ідентичності.

Вбачається позитивним дослідження сутності та змісту локальної ідентичності в контексті основних категорій та понять, що дозволило уточнити поняття «локальна ідентичність» через стан індивіда, що ґрунтується на відчутті ним особистої тотожності з територією громади включення його до місцевого соціуму (місцевого співтовариства) без втрати його особистої ідентифікації. Запропоноване визначення дозволяє розуміти процес формування локальної

ідентичності (самосвідомості індивіда чи групи), як цілеспрямовану діяльність суб'єкта – ОТГ за допомогою певних механізмів (самоідентифікації, соціальної інституціоналізації, структуризації, локального усвідомлення).

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, відсутність порушення академічної доброчесності. Основні результати дисертації достатньо повно викладено у наукових працях: 5-х статтях наукових вітчизняних фахових виданнях (категорія Б); 1 статті у виданнях Scopus; 7-х опублікованих працях у виданнях апробаційного характеру.

Зміст вказаних публікацій відображає основні результати дослідження та свідчить про їх належну апробацію. Наукові публікації М.М. Суслова відповідають вимогам пункту 8. Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (Із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Водночас поряд з позитивною оцінкою дисертації М.М. Суслова наукове дослідження, як і будь-яке нове творче дослідження, містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час публічного захисту та є можливими для врахування при здійсненні подальших наукових розробок з обраної тематики:

1. У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади дослідження локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації» дисертантом досліджено стан наукової розробки проблематики формування локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад, теоретико-методологічні підходи до проблематики та європейський досвід розвитку локальної ідентичності територіальних громад. Дисертантом зроблено висновок, що серед нормативно-правових документів немає такого нормативно-правового акту, який би регулював локальну ідентичність на рівні

територіальних громад. Хоча у розділі 2 таким фундаментальним документом автор визначає, зокрема, стратегію розвитку територіальної громади.

Під час публічного захисту хотілось би почути від дисертанта аргументацію, щодо вказаного протиріччя?

2. Досліджуючи фактори, що вплинули на формування локальної ідентичності європейських громад, дисертант згадує той факт, що для європейських науковців та практиків поняття локальної ідентичності є предметом багатьох дискусій. Оскільки це поняття часто використовуються в політичному контексті і визначається як механізм для сепаративних тенденцій народностей, які населяють той чи інший регіон. Так як українське суспільство розвивається в контексті європейської інтеграції і в контексті європейської ідентичності доцільно, на нашу думку, було б провести оцінку локальної (регіональної) ідентичності, зокрема прикордонних регіонів на територіях яких можуть виникати певні протистояння?

3. У другому розділі «Механізми здійснення локальної ідентичності ОТГ в умовах децентралізації влади» дисертант аналізує нормативно-правове забезпечення локальної ідентичності на рівні територіальних громад, виділяє міжнародно-правові документи, які визначають міжнародні стандарти локальної демократії; закони та підзаконні акти внутрішньодержавного характеру, що регулюють діяльність та взаємодію органів місцевого самоврядування; а також правові документи, які розробляються та стосуються безпосередньої діяльності органів місцевого самоврядування територіальної громади. Водночас хотілось би почути від автора, які документи в плані формування локальної ідентичності на рівні громади є більш впливовими?

4. В дисертаційному дослідженні (підрозділ 2.3) автором було визначено інструменти локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад: територіальний маркетинг; соціальна політика; символна політика; формування/підтримка місцевого патріотизму Заслуговує на увагу, що дисертант включає Стратегічні документи щодо соціально-економічного розвитку громади – «Стратегія сталого розвитку громади», «Комунікаційна стратегія», а також брендинг – як процес формування локальної ідентичності, що включає створення

локальної символіки громад. Водночас, враховуючи важливість проблематики, доцільно було б більше зосередитись на «Стратегії сталого розвитку громади», що значно посилює наукову цінність дослідження.

У той же час слід констатувати, що висловлені зауваження та пропозиції носять здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер, а висловлені недоліки і побажання, насамперед, окреслюють можливі перспективні напрями дальшої наукової роботи та творчих пошуків у розробленні проблематики дисертаційного дослідження.

Разом з тим, наведені зауваження загалом не впливають на позитивну оцінку роботи. Дисертація є завершеним, актуальним, самостійним та аргументованим науковим дослідженням. Обґрунтованість одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом національного законодавства. Висновки до дисертації містять наукові результати, отримані дисертантом особисто, синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

Загальний висновок та оцінка дисертації. На підставі вищевикладеного вважаємо, що дисертаційне дослідження Суслова Миколи Миколайовича на тему «Механізми здійснення локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації», є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретично обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему у формі науково обґрунтованих механізмів формування локальної ідентичності в об'єднаних територіальних громадах у процесі децентралізації влади в Україні, а сам дисертант – Суслов Микола Миколайович набув теоретичних знань, достатніх для розв'язання комплексних проблем у сфері публічного управління, оволоділа методологією наукової діяльності, а також здійснив власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертаційна робота Суслова Миколи Миколайовича за темою «Механізми здійснення локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад

в умовах децентралізації», за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261; «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (Із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її автора – Суслова Миколи Миколайовича заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

докторка наук з державного управління,

професорка кафедри публічного управління та адміністрування

Навчально-наукового інституту публічного управління

та адміністрування

Чорноморського національного університету імені Петра Могили,

м. Миколаїв, Україна

Вікторія АНДРІЯШ

